

MIROSLAW JAREMBA
Poznań
ORCID: 0000-0003-3730-6372

DZIAŁANIA UNII EUROPEJSKIEJ W SPRAWIE KONFLIKTU MIĘDZY BAMARAMI A ROHINGJAMI W MJANMIE

WPROWADZENIE

W ostatnich kilku latach nastąpiła eskalacja przemocy wobec różnych mniejszości etnicznych czy religijnych. Do najgłośniejszych należały prześladowania mające miejsce na Bliskim Wschodzie. Tymczasem w Azji Południowo-Wschodniej – a dokładniej w Mjanmie – dochodzi do czystek etnicznych na muzułmańskiej mniejszości etnicznej – Rohingja. Unia Europejska, tak samo jak w przypadku innych kryzysów humanitarnych, aktywnie działa na rzecz rozwiązania konfliktu oraz pomocy humanitarnej dla uchodźców Rohingja. Niniejszy artykuł przybliży zarys wydarzeń oraz sposób, w jaki UE na nie zareagowała. Ograniczono się głównie do wydarzeń od 2012 r., ponieważ stanowił on przełomowy moment, od którego rozpoczęto masowe akty przemocy przeciwko muzułmanom ze stanu Arakan w Mjanmie. Celem artykułu jest zbadanie zaangażowania UE jako ważnego gracza na arenie międzynarodowej, w konflikcie w Mjanmie pomiędzy większościami Bamarami a mniejszością Rohingja. Postawiona hipoteza badawcza brzmi: działania UE w sprawie rozwiązania konfliktu między Bamarami a Rohingjami w Mjanmie są niewystarczające. Do weryfikacji hipotezy wykorzystano głównie dwie metody: genetyczną, która służy do opisu genezy konfliktu oraz późniejszych następstw oraz metodę instytucjonalno-prawną, która pomoże w prawidłowej analizie aktów normatywnych, głównie wydanych przez UE w sprawie konfliktu między Bamarami a Rohingjami.

ZARYS KONFLIKTU MIĘDZY BAMARAMI A ROHINGJAMI

Ważnym elementem rozważań jest zarys problemu oraz opis zjawiska, a także omówienie przyczyn jego wystąpienia. Warto podkreślić, że w Mjanmie istnieje blisko 135 grup etnicznych, które różnią się pochodzeniem, językiem, historią czy religią. Wśród nich znajdują się przedstawiciele wielu wyznań. Choć dominują buddyści, to występują również hinduiści, chrześcijanie i muzułmanie. Od wieków wszystkie te grupy żyły ze sobą we względnie pokojowej i harmonijnej atmosferze. Problem pojawił się, kiedy w XIX w. Birma stała się kolonią Imperium Brytyjskiego. Większość bamarska (stanowiąca około 68% populacji Birmy) zaczęła być dyskryminowana

przez kolonizatorów brytyjskich. Z kolei mniejszości etniczne, w tym muzułmańscy Rohingja, stały się grupami faworyzowanymi przez Brytyjczyków, co uznaje się za początek konfliktów między większościami Bamarami a pozostałymi mniejszościami. W walce o niepodległość Birmy po jednej stronie walczyli Bamarowie wraz z Japonią, a po drugiej – Rohingjowie wspierani przez Brytyjczyków. Podczas tej wojny w 1942 r. doszło do masakry ludności buddyjskiej zamieszkującej stan Arakan przez muzułmańskich Rohingjów. Mogło wówczas zginąć nawet 20 tysięcy osób. Sytuację skomplikowało porozumienie z Panglong z 1947 r., które gwarantowało mniejszościom etnicznym dużą autonomię w ramach Związku Birmy, czy nawet niepodległość¹. W kolejnych latach nie spełniono jednak deklaracji, co przyczyniło się do powstania ruchów separatystycznych wśród Rohingjów, które po pewnym czasie zawiesiły działalność.

W następstwie tych wydarzeń coraz ważniejszą rolę zaczął odgrywać bamarski nacjonalizm z elementami buddyzmu. Rządy socjalistów, a później junty wojskowej przyczyniły się do wzrostu nacjonalizmu i islamofobii. Doprowadziło to do aktów agresji na grupy Rohingja w 1978 i 1991 r. oraz braku możliwości uzyskania przez nich obywatelstwa na mocy ustawy z 1982 r. W szczególności było to zauważalne od 2012 r., kiedy na scenę polityczną wkroczył mnich Ashin Wirathu, twórca nacjonalistycznej i antyislamskiej organizacji *Ruch 969*, a później *Ma Ba Tha*. Od 2012 r. prowadzą one kampanie nienawiści wobec muzułmańskich Rohingjów. Dzięki mediom społecznościowym docierają do szerokich grup buddyjskich społeczeństwa i wzywają do ataków na muzułmanów ze stanu Arakan. Przesłanki popełniane przez muzułmanów (np. gwałty) przeradzały się w kampanie agresji przeciwko wyznawcom islamu, w szczególności w 2012, 2013 i 2017 r. Wówczas nagminnie łamane były prawa człowieka. Wydarzenia te zostały uznane przez media oraz wysoko postawionych urzędników jako czystki etniczne oraz akty ludobójstwa.

STOSUNEK UNII EUROPEJSKIEJ DO KONFLIKTU W MJANMIE

UE udzielała na szeroką skalę pomocy humanitarnej w Myanmarze oraz prowadzi politykę wspierania uchodźców z grupy Rohingja, co czyniła jeszcze przed 2012 r., kiedy doszło do eskalacji walk. Według Sprawozdania Komisji Dyrekcji Generalnej ds. Pomocy Humanitarnej i Ochrony Ludności – (ECHO) za 2008 r. UE przeznaczyła na pomoc uchodźcom Rohingja znajdującym się w obozach w Bangladeszu 351 tys. euro. Oprócz tego przekazała kwotę 39 mln euro na pomoc poszkodowanym podczas cyklonu Nargis w maju 2008 r.² Podczas kataklizmu poszkodowani zostali również Rohingjowie, jednak nie ma jakichkolwiek danych, czy uzyskali oni pomoc.

¹ L.H. Sakhong, P. Keenan, *Ending Ethnic Armed Conflict in Burma, A Complicated Peace Process, A Collection of BCES Analysis and Briefing Papers*, Chiang Mai 2014, s. 1.

² *Sprawozdanie Komisji Dyrekcji Generalnej ds. Pomocy Humanitarnej – (ECHO) sprawozdanie roczne za 2008 r.* (2008), Komisja Wspólnot Europejskich, <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2009/PL/1-2009-290-PL-F1-1.Pdf>, 01.05.2019.

Władze UE próbowały również zwrócić uwagę na ówczesną sytuację polityczną. W komunikacie prasowym Rady UE z 27 i 28 kwietnia 2009 r. poświęcono dużo miejsca kwestii sytuacji w Mjanmie. Rada UE podkreśliła stanowisko polegające na wspieraniu demokratycznych zmian oraz wprowadzeniu prawomocnego systemu sprawowania władzy. Miałoby to sprzyjać uspokojeniu napiętych relacji pomiędzy rządem Mjanmy a mniejszościami etnicznymi. Ponadto Rada zadeklarowała obserwację wyborów parlamentarnych oraz nawoływała do uwolnienia więźniarki politycznej Aung San Suu Kyi. Zarazem Rada UE wzywała przedstawicieli Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej do działań na rzecz pokoju w Mjanmie oraz przejścia państwa do demokracji³.

Po wyborach parlamentarnych w Mjanmie oraz uwolnieniu Aung San Suu Kyi Rada UE wyraziła zadowolenie z pomyślnego przebiegu spraw, w tym wyborów oraz reform. W komunikacie prasowym sporządzonym na 3159 posiedzeniu Rady szczególnie podkreślono wagę przeprowadzonych wyborów uzupełniających do parlamentu, które wygrała Aung San Suu Kyi oraz partia Narodowa Liga na rzecz Demokracji. Rada UE pozytywnie odniosła się do przeprowadzonych wyborów parlamentarnych, które miałyby doprowadzić do pojednania narodowego. UE wyraziła wówczas nadzieję na powstanie nowych stosunków z Mjanmą. Wyrazem tego miało być zniesienie przez UE środków ograniczających, co miało skutkować rozwojem społecznym, politycznym i gospodarczym. Rada postawiła warunek, aby uwolnić więźniów politycznych oraz rozwiązać konflikty z mniejszościami, głównie z Kaczinami oraz Rohingjami⁴.

20 kwietnia 2012 r. przyjęto rezolucję Parlamentu Europejskiego w sprawie sytuacji w Republice Związku Mjanmy. W punkcie 10 odnoszącym się bezpośrednio do sytuacji Rohingjów, Parlament Europejski „wzywa do wprowadzenia zmian do ustawy o obywatelstwie z 1982 r.⁵, aby zagwarantować należne uznanie prawa do obywatelstwa mniejszości etnicznej Rohingja”⁶.

Kilka miesięcy po 3159 posiedzeniu Rady doszło w Mjanmie do zmasowanych ataków na muzułmanów Rohingjów. Eskalacja przemocy nastąpiła w dniach 8-12 czerwca 2012 r., kiedy na ulicę wyszli obywatele oraz wojsko, aby zemścić się za rzekomy gwałt i zabicie buddyjskiej kobiety przez muzułmanów. Doszło wtedy do wypędzania muzułmanów, palenia ich dobytku oraz gwałtów i morderstw. Tym-

³ *Komunikat Prasowy, 2939. posiedzenie Rady, Sprawy ogólne i stosunki zewnętrzne, Stosunki zewnętrzne (2009)*, Rada Unii Europejskiej, http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-09-98_pl.htm, 01.05.2019.

⁴ *Komunikat Prasowy, 3159. posiedzenie Rady, Sprawy zagraniczne (2012)*, Rada Unii Europejskiej, http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-12-152_pl.htm, 01.05.2019.

⁵ Ustawa o obywatelstwie z 1982 r. wprowadzała np. wymóg posiadania dowodów na to, że już przed 1823 r. przodkowie Rohingya zamieszkiwali stan Arakan. Zdecydowana większość Rohingya nie miała takich dokumentów, a to powodowało, że nie mogli otrzymać obywatelstwa i stawali się bezpaństwowcami.

⁶ *Rezolucja Parlamentu Europejskiego (2012/2604(RSP)) z dnia 20 kwietnia 2012 w sprawie sytuacji w Republice Związku Mjanmy*, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2012-0142&language=PL>, 03.05.2019.

czasem władze nie ukarały sprawców przemocy na muzułmanach, tylko dały ciche przyzwolenie na ataki agresji⁷.

Po krwawych wydarzeniach z czerwca 2012 r. UE 13 września 2012 r. przyjęła rezolucję, w której odniosła się do sytuacji Rohingjów w Mjanmie. Można w niej znaleźć informacje zarówno o przyczynach, jak i skutkach konfliktu pomiędzy obiema grupami, o przekazaniu 10 mln euro na 2012 r. z biura pomocy humanitarnej i ochrony ludności Komisji (*ECHO*) w celu wsparcia tamtejszych uchodźców oraz ludności bengalskiej przyjmującej ich w swojej ojczyźnie. Parlament Europejski wyraził zaniepokojenie napiętą sytuacją w stanie Arakan, apelował do wszystkich stron o powściągliwość w podejmowaniu kolejnych działań. Jednocześnie wezwał rząd Mjanmy do zapewnienia dostępu do stanu Arakan przedstawicielom ONZ, organizacjom humanitarnym oraz dziennikarzom. Ponadto zaapelował o ukaranie wszystkich odpowiedzialnych za zbrodnie oraz zwrócił się do Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych o pomoc w rozwiązaniu konfliktu. Nawoływał również inne państwa (w szczególności Bangladesz) oraz organizacje do zaangażowania się w proces pokojowy w stanie Arakan. Nalegał, aby nie wykluczać Rohingjów oraz zmienić krzywdzącą i dyskryminującą ustawę o obywatelstwie z 1982 r. Zwrócił się także do rządu Mjanmy, aby ten umożliwił sprawozdawcy ONZ ds. praw człowieka przeprowadzenie dochodzenia w sprawie aktów przemocy pomiędzy grupami buddyjskimi i muzułmańskimi⁸.

Dwa miesiące później, 22 listopada 2012 r., przyjęto kolejną rezolucję Parlamentu Europejskiego w sprawie nieustającej przemocy w stanie Arakan. Znaczna część postulatów była analogiczna do tych zawartych w rezolucji z 13 września 2012 r. Wśród kwestii, które do tej pory nie zostały poruszone, można wymienić to, że: „przewodniczący Komisji Europejskiej Jose Manuel Barroso podczas swojej wizyty w stolicy Mjanmy Naypyidaw zaferował Mjanmie 78 mln euro w ramach pomocy UE na rzecz rozwoju i podkreślił, że UE jest gotowa do uruchomienia 4 mln euro natychmiastowej pomocy humanitarnej, pod warunkiem, że zagwarantowany zostanie dostęp do obszarów dotkniętych przemocą” (Rezolucja Parlamentu Europejskiego)⁹. Co więcej, Parlament Europejski wyraził zaniepokojenie napiętą sytuacją w stanie Arakan, która stanowi konsekwencję wieloletniej dyskryminacji mniejszości muzułmańskiej. Ponadto wezwał państwa UE do wspólnego wspierania demokratycznych reform w Mjanmie oraz rozwiązania napiętej sytuacji w stanie Arakan. Pozytywnie odniósł się do uwolnienia znacznej części więźniów (od września do listopada 2012 r. uwolniono 580 osób, w tym 134 więźniów politycznych). Parlament UE zwrócił się

⁷ P. Green, T. MacManus, A. de la cour Venning, (2015), *Countdown To Annihilation: Genocide In Myanmar*, London, s. 74-78.

⁸ *Rezolucja Parlamentu Europejskiego (2012/2784(RSP)) z dnia 13 września 2012 r. w sprawie prześladowania muzułmanów Rohingya w Birmie/Mjanmie*, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2012-0355&language=PL>, 03.05.2019.

⁹ *Rezolucja Parlamentu Europejskiego (2012/2878(RSP)) z dnia 22 listopada 2012 r. w sprawie sytuacji w Birmie/Mjanmie, w szczególności w sprawie nieustającej przemocy w stanie Arakan*, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2012-0464&language=PL>, 04.05.2019.

również do władz Mjanmy, aby zaprzestały praktyk dyskryminacyjnych wobec Rohingjów oraz zapewniły ochronę ich praw obywatelskich (w szczególności dostępu do edukacji, pracy oraz swobodnego przemieszczania się)¹⁰.

Do kolejnych prześladowań doszło w marcu 2013 r. W miejscowości Meiktila spór w sklepie i pobicie mnicha buddyjskiego przerodziły się w starcia między buddystami a muzułmanami. Kilkutysięczny tłum buddystów zaatakował domy i sklepy muzułmanów. W wyniku zamieszek zginęły co najmniej 44 osoby. Tak jak w przypadku poprzednich ataków, zarówno wojsko, jak i służby porządkowe nie próbowały łagodzić sytuacji, a bardzo często podlegały do niej lub same brały w niej udział¹¹. We wzniecaniu nienawiści znaczącą rolę odegrał mnich Ashin Wirathu i antymuzułmańskie organizacje, takie jak *Ruch 969* czy *Ma Ba Tha*. Przede wszystkim za pomocą sieci społecznościowych przekazywał wiadomości (czasami nieprawdziwe) o występkach popełnionych przez muzułmanów i nawoływał społeczność buddyjską do odwetu na muzułmanach oraz ochrony rasy i tożsamości buddyjskiej.

Odpowiedzią na kolejne ataki była rezolucja Parlamentu Europejskiego 13 czerwca 2013 r. Tak jak w poprzednich dokumentach, wezwano w niej do zmiany ustawy o obywatelstwie z 1982 r., a także nawoływano państwa regionu oraz UE do podjęcia wspólnych działań na rzecz rozwiązania konfliktu. Zaapelowano także do rządu Mjanmy o powstrzymanie ataków na Rohingjów oraz otwarcie granic dla pomocy humanitarnej i przedstawicieli ONZ. Jednak uwagę skupiono przede wszystkim na zapewnieniu odpowiednich warunków życia dla uchodźców. Parlament UE podał w rezolucji, że ponad 130 tys. uchodźców – Rohingjów znajduje się w obozach zarówno wewnętrznych, jak i w państwach regionu. Migranci nie mają zapewnionych podstawowych potrzeb i żyją w uwłaczających godności ludzkiej warunkach. Parlament zwrócił się do państw przyjmujących uchodźców, aby pilnie poprawiły warunki ich egzystencji. W rezolucji znajduje się również punkt skierowany do rządu Tajlandii: „by niezwłocznie położył kres nieludzkiemu przetrzymywaniu co najmniej 1700 ubiegających się o azyl osób należących do mniejszości Rohingja oraz by zapewnił im dostęp do agend ONZ ds. uchodźców” (Rezolucja Parlamentu Europejskiego)¹². Poruszono również kwestię wprowadzenia polityki dwójki dzieci¹³ przez rząd Mjanmy, czemu wyraźnie sprzeciwiał się Parlament Europejski. W rezolucji zawarto także zapis o warunkowym przywróceniu ogólnego systemu preferencji (GSP) dla Mjanmy. Komisja miała monitorować, czy Mjanma szanuje prawa człowieka oraz nie dochodzi do ich naruszeń, w szczególności wobec mniejszości Rohingja¹⁴.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ International Crisis Group (2013), *The Dark Side of Transition: Violence Against Muslims in Myanmar*, Brussels, s. i.

¹² *Rezolucja Parlamentu Europejskiego (2013/2669(RSP)) z dnia 13 czerwca 2013 r. w sprawie sytuacji muzułmanów Rohingya*, http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0286+0+DOC+XML+V0//PL#def_1_3, 05.05.2019.

¹³ W maju 2013 r. władze stanu Arakan w Mjanmie wydały dyrektywę nakładającą limit na posiadanie nie więcej niż dwójki dzieci na jedno małżeństwo Rohingjów.

¹⁴ *Ibidem*.

Społeczność międzynarodowa ponownie usłyszała o Rohingjach w 2015 r. Z powodu nasilenia się represji oraz odebrania im tymczasowych kart rejestracyjnych (ich ważność wygasła 31 maja 2015 r.) tysiące Rohingjów uciekło poza granice Mjanmy. Odebranie im kart rejestracyjnych pozbawiało ich wszelkich praw, w tym również wyborczych (przez to nie mogliby głosować w wyborach parlamentarnych w listopadzie 2015 r.). Sytuacja ta była o tyle wyjątkowa, że podczas ucieczki muzułmanie wybrali głównie łodzie. W zachodnich mediach oraz świecie naukowym kryzys został okrzyknięty *boat people crisis*. W pierwszym kwartale 2015 r. ponad 25 tys. Rohingjów opuściło Mjanmę na łodziach, a około tysiąca trafiło w ręce handlarzy ludźmi. Ponad 8 tys. osób zostało uwięzionych na morzu, ponieważ państwa docelowe (np. Tajlandia, Malezja, Indonezja) nie chciały wpuścić uchodźców. Część z nich wiele dni spędziła na łodziach bez wody i jedzenia. Dopiero po interwencji społeczności międzynarodowej Rohingjowie znaleźli schronienie w państwach przyjmujących¹⁵.

Inną drogą ucieczki Rohingjów było przedostanie się przy pomocy przemytników do Malezji przez Tajlandię. Dla wielu uchodźców ucieczka kończyła się tragicznie i nigdy nie docierali do tego kraju. Według raportu *Human Rights Watch* w maju 2015 r. odkryto co najmniej 30 ciał w opuszczonym obozie handlu ludźmi w Sadao w prowincji Songkhla, w pobliżu granicy tajsko-malezyjskiej. Były to ciała Rohingjów, którzy umarli z głodu lub z powodu choroby, gdy byli przetrzymywani przez handlarzy ludźmi¹⁶.

UE zareagowała na niepokojące sygnały z Mjanmy oraz Tajlandii. W rezolucji Parlamentu Europejskiego z dnia 21 maja 2015 r. zwrócono uwagę na problem handlu ludźmi (w tym Rohingjów) w Tajlandii. Parlament wyraził zaniepokojenie sytuacją humanitarną uchodźców Rohingya w Tajlandii, Malezji, Indonezji i Bangladeszu. Odwołał się również do raportu *Human Rights Watch* dotyczącego masowych grobów oraz wzywał Tajlandię do przeprowadzenia dokładnego śledztwa oraz ukarania handlarzy ludźmi i sprawców morderstw. Jednocześnie Parlament wyraził zadowolenie z dostrzeżenia problemu przez rząd Tajlandii oraz chęci jego rozwiązania. Inną kwestią podkreśloną przez Parlament było zapewnienie podstawowych warunków egzystencji uchodźcom w Bangladeszu, Tajlandii, Malezji i Indonezji. Szczególny nacisk kładziono na ratunek uchodźców Rohingjów, którzy utknęli w Zatoce Bengalskiej i na Morzu Andamańskim. Wzywano państwa Azji Południowo-Wschodniej o udzielanie tymczasowego schronienia uchodźcom ze stanu Arakan. W rezolucji przytoczono również dane dotyczące wsparcia finansowego z UE. Należy zauważyć, że Dyrekcja Generalna Komisji Europejskiej ds. Pomocy Humanitarnej i Ochrony Ludności (*ECHO*) w latach 2010-2015 przekazała blisko 58 mln euro w ramach pomocy humanitarnej dla pokrzywdzonych osób ze stanu Arakan. *ECHO* zaspokaja nie tylko potrzeby żywnościowe, ale także zapewnia opiekę zdrowotną. Od 2013 r. *ECHO*

¹⁵ A. Khairi (2016), *The Dilemma of Rohingya Refugees "Boat People": The Role of Malaysia, its Neighbors and ASEAN*, „International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences”, vol.6, no.12, s. 481-487.

¹⁶ Human Rights Watch (2015), *Mass Graves of Rohingya Found in Trafficking Camp*, <https://www.hrw.org/news/2015/05/01/thailand-mass-graves-rohingya-found-trafficking-camp>, 08.05.2019.

przeznaczyła ponad 325 tys. euro na rzecz Międzynarodowej Organizacji ds. Migracji (IOM), które zostały wykorzystane w celu dostarczenia żywności, środków higieny oraz zapewnienia opieki zdrowotnej dla uchodźców ze stanu Arakan w Tajlandii¹⁷.

Kilka miesięcy później – 8 listopada 2015 r., odbyły się w Mjanmie wybory parlamentarne. Były to pierwsze wolne i demokratyczne wybory od momentu odsunięcia od władzy junty wojskowej. Wygrała je Narodowa Liga na Rzecz Demokracji, której najważniejszym członkiem była laureatka Pokojowej Nagrody Nobla – Aung San Suu Kyi. Zdobywając blisko 58% miejsc w Izbie Reprezentantów (*Pyithu Hluttaw*) oraz 60% w Izbie Narodowości (*Amyotha Hluttaw*), zapewnili sobie większość w parlamencie. Aung San Suu Kyi objęła stanowisko doradcy stanu. Pomimo że były to pierwsze wolne wybory, to nie wszystkie grupy etniczne miały prawo głosowania. Wielu muzułmańskich kandydatów dyskryminowano, a inni zostali całkowicie pozbawieni praw. Muzułmanie nie mogli wziąć udziału w wyborach w wyniku odebrania im tymczasowych pozwoleń¹⁸.

Po przeprowadzonych wyborach i wygranej prodemokratycznej partii Narodowej Ligii na Rzecz Demokracji Parlament Europejski w rezolucji z 7 lipca 2016 r. gratulował nowemu rządowi oraz wyraził nadzieję, że w Mjanmie dojdzie do demokratycznych przemian i zacieśnienia relacji społecznych. Z jednej strony podkreślił świadomość, iż reformy wymagają czasu, z drugiej jednak naciskał, aby rząd Mjanmy dążył do zażegnania konfliktów między większością Bamarów a mniejszościami etnicznymi, w tym z muzułmanami Rohingjami. W rezolucji Parlament Europejski wzywał: „UE, aby nadal wspierała UNHRC w jego staraniach, by pomóc uchodźcom należącym do Rohindza w regionie Azji Południowej i Południowo-Wschodniej” oraz aby „UE i jej państwa członkowskie popierały globalny plan działań UNHRC na lata 2014–2024 na rzecz eliminacji bezpaństwowości”¹⁹. Była to pierwsza tak wyrażona odezwa do UE oraz Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw uchodźców, w której wskazywano na silną współpracę mającą zażegnać konflikt w stanie Arakan. W rezolucji zawarto również zapis skierowany do wiceprzewodniczącej komisji (Wysokiego Przedstawiciela Unii do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa) o interwencję w sprawach Rohingjów podczas szczytów ASEAN oraz w momencie nawiązywania kontaktów z Mjanmą²⁰.

Kilkanaście dni przed ogłoszeniem powyższej rezolucji, tj. 20 czerwca 2016 r., odbyło się 3477 posiedzenie Rady UE dotyczące strategii Wspólnot Europejskich wobec Mjanmy. W konkluzjach z posiedzenia zawarto również punkt dotyczący sytuacji

¹⁷ Rezolucja Parlamentu Europejskiego (2015/2711(RSP)) z dnia 21 maja 2015 r. w sprawie dramatycznej sytuacji uchodźców należących do mniejszości etnicznej Rohingya, w tym kwestia masowych grobów w Tajlandii, http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2015-0211_PL.html, 12.05.2019.

¹⁸ Myanmar's 2015 Election: Electoral System and Results (2016), „Democracy Reporting International”, no. 67.

¹⁹ Rezolucja Parlamentu Europejskiego (2016/2809(RSP)) z dnia 7 lipca 2016 r. w sprawie Mjanmy/Birmy, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji Rohindzów, http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2016-0316_PL.html, 14.05.2019.

²⁰ *Ibidem*.

w stanie Arakan. Rada ogólnie odniosła się do problemów, wymieniając walkę z dyskryminacją, zakończenie przesiedleń oraz przyznanie obywatelstwa Rohingjom. Unia zapewniła, że angażuje wszystkie państwa wspólnoty oraz podmioty lokalne w celu promowania praw człowieka²¹.

Rezolucje Parlamentu Europejskiego dotyczące łagodzenia konfliktu pomiędzy Bamarami a Rohingjami nie przyniosły oczekiwanych rezultatów. W październiku 2016 r. zaatakowano posterunki policji w północnej części stanu Arakan, w wyniku czego zginęło dziewięciu policjantów. Sprawy ataków mieli należeć do grupy *Harakat Al-Yaqin* (Ruch Wiary). Ruch ten składa się głównie z muzułmanów Rohingjów. Sytuacja ta sprawiła, że rząd Mjanmy oraz społeczność bamarska postanowiły powstrzymać muzułmanów. Do stanu Arakan wysłano dodatkowe wojska, wydłużono godzinę policyjną oraz wprowadzono definitywny zakaz opuszczania wiosek. Zakaz ten doprowadził ponadto do zamknięcia granic przed osobami z zewnątrz np. dziennikarzami czy obserwatorami. Zabroniono również wstępu osobom udzielającym pomocy humanitarnej. Natomiast wojsko przeprowadziło zmasowane ataki na muzułmanów. Dochodziło do mordów, gwałtów, podpaleń dobytku i przepędzeń ludzi²².

W odpowiedzi na wydarzenia z października 2016 r. Parlament Europejski wydał kolejną rezolucję. Główny nacisk położono w niej na kwestię ustabilizowania napiętej sytuacji po październikowych wydarzeniach. Parlament podkreślił potrzebę znalezienia winnych brutalnych ataków na muzułmanów Rohingjów i przekonywał rząd Mjanmy, aby przy udziale niezależnych, zewnętrznych organizacji osądził winnych oraz zakończył segregację oraz dyskryminację muzułmanów. W rezolucji pojawiła się odezwa skierowana do Aung San Suu Kyi o wykorzystanie jej autorytetu oraz stanowiska do poprawy sytuacji muzułmanów. W czterech punktach wezwano UE oraz państwa członkowskie do: wspierania demokratycznych przemian w Mjanmie, analizy sytuacji podczas posiedzenia Rady Praw Człowieka ONZ, wspierania Biura Wysokiego Komisarza ONZ ds. Uchodźców w działaniach na rzecz pomocy muzułmanom ze stanu Arakan oraz poparcia planu (na lata 2014-2024) biura *UNHCR* dotyczącego ograniczania bezpaństwowości. Jednocześnie Parlament Europejski wezwał Europejską Służbę Działań Zewnętrznych do dialogu w sprawie rozwiązania konfliktu między Bamarami a Rohingjami²³.

Wśród priorytetów UE na sesję *UNHRC* w 2017 r. znalazł się również punkt dotyczący Mjanmy. Obok priorytetów odnoszących się np. do Jemenu, Syrii, Ukrainy czy Sudanu Południowego, Parlament Europejski zwrócił uwagę również na Mjanmę i na problem prześladowania muzułmanów Rohingjów. Tak jak w przypadku poprzednich rezolucji, wezwano do zaprzestania ataków na muzułmanów oraz niszczenia ich do-

²¹ Council of the European Union (2016), *Myanmar/Burma – Council conclusions on EU strategy with Myanmar/Burma*, 10482/16, 20.06.2016.

²² Amnesty International (2016), *“We Are At Breaking Point”: Rohingya: Persecuted In Myanmar, Neglected In Bangladesh*, Amnesty International Ltd, London, s. 8-9.

²³ Rezolucja Parlamentu Europejskiego (2016/3027(RSP)) z dnia 15 grudnia 2016 r. w sprawie sytuacji mniejszości Rohindza w Mjanmie/Birmie, http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2016-0506_PL.html, 18.05.2019.

bytku. Zwrócono także uwagę na ukaranie winnych popełnianych zbrodni oraz demokracyzację Mjanmy (Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 16 marca 2017 r.).

Do kolejnego poważnego rozłamu w relacjach Bamarowie – Rohingjowie doszło w sierpniu 2017 r. W nocy z 24 na 25 sierpnia w stanie Arakan zaatakowano posterunki policji. Zginęli wtedy nie tylko policjanci, lecz także cywile. Sprawcami wydarzeń mieli być bojownicy muzułmańscy z ruchu *Arakan Rohingya Salvation Army (ARSA)*. Nazajutrz przedstawiciele rządu podali do informacji publicznej, co wydarzyło się w nocy i kto jest sprawcą ataków. Wywołało to falę nienawiści wśród społeczeństwa i wojska (*Tatmadaw*). Doszło do masowego niszczenia wiosek, domów oraz majątku Rohingjów. Sami muzułmanie byli przepędzani, zabijano ich, kobiety gwałcono, a ci, którym udało się uciec, zmierzali do Bangladeszu w poszukiwaniu schronienia²⁴. Według danych Wysokiego Komisarza ONZ ds. Uchodźców od sierpnia do listopada 2017 r. z Mjanmy uciekło ponad 600 tys. Rohingjów²⁵. Również ówczesny Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych do spraw Praw Człowieka Zeid Ra'ad Al Hussein powiedział, że „sytuacja w Mjanmie wydaje się być modelowym przykładem czystek etnicznych”²⁶.

W odpowiedzi na wydarzenia z sierpnia 2017 r. Parlament Europejski wydał rezolucję, w której potępił działania skierowane przeciwko Rohingjom. Wzywał wojsko oraz siły bezpieczeństwa do zaprzestania ataków oraz oskarżał rząd Mjanmy o bierność w działaniu. Zwrócił się również do Aung San Suu Kyi, aby potępiła działania *Tatmadaw* oraz przypominał jej, że jest laureatką nagrody im. Sacharowa i powinna stanowić wzór ochrony prawa, w szczególności prawa mniejszości. Parlament upominał również *ASEAN*, aby wpłynęła na rząd Mjanmy w celu zatrzymania fali przemocy na muzułmanach z Arakanu. Pierwszy raz w rezolucjach dotyczących Rohingjów Parlament Europejski wezwał Chiny, aby wykorzystały ich silną pozycję w Azji i włączyły się w rozwiązanie problemu. Urzędnicy europejscy pierwszy raz poważnie zagrozili Mjanmie i jej przyszłym stosunkom z UE. Punkt 14 rezolucji z 14 września 2017 r. stanowi, iż: „UE jest gotowa do rozważenia ukierunkowanych sankcji karnych wobec osób i podmiotów oraz do rozważenia konsekwencji w kontekście preferencji handlowych, z których korzysta Mjanma, gdyby poważne naruszenia prawa międzynarodowego były nadal bezkarnie kontynuowane”²⁷. Był to pierwszy tak wyraźny ruch ze strony UE, w którym jasno postawiono warunki dalszej współpracy lub jej zerwania, jeśli Mjanma nie będzie respektować praw człowieka.

²⁴ *Mission report of OHCHR rapid response mission to Cox's Bazar, Bangladesh* (2017), United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, Geneva.

²⁵ *Statelessness and the Rohingya Crisis* (2017), UNHCR, https://www.unhcr.org/ibelong/wp-content/uploads/UNHCR_EN5_2017IBELONG_SpecialPager_epdf.pdf, 19.05.2019.

²⁶ *UN High Commissioner for Human Rights Zeid Ra'ad Al Hussein highlights human rights concerns around the world in an address to the 36th session of the Human Rights Council in Geneva*, 11 September 2017 (2017), OHCHR, <https://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=22044&LangID=E>, 19.05.2019.

²⁷ *Rezolucja Parlamentu Europejskiego (2017/2973(RSP)) z dnia 14 grudnia 2017 r. w sprawie sytuacji ludu Rohingja*, http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0500_PL.html, 25.05.2019.

Trzy miesiące później wydano ostatecznie, jak do tej pory, rezolucję Parlamentu Europejskiego, która w największym stopniu sprzeciwiała się antymuzułmańskim wydarzeniom w Mjanmie. Największa część postulatów zamieszczonych w rezolucji dotyczyła potępienia ataków na Rohingjach, ukarania winnych zbrodni oraz poprawy sytuacji muzułmanów z Arakanu, którzy są na uchodźstwie. Parlament Europejski wezwał rząd Mjanmy do usunięcia min przeciwpiechotnych rozmieszczonych wzdłuż granicy z Bangladeszem. Co więcej, UE miała kierować procesem repatriacji Rohingjów oraz aktywnie brać udział w szczytach mających na celu poprawę sytuacji mjanmańskich muzułmanów. Jednocześnie Parlament wezwał państwa UE do zwiększenia środków finansowych na rzecz rozlokowania uchodźców z Arakanu i zapewnienia im podstawowych warunków egzystencji. W rezolucji wspomniano również o potencjalnie negatywnych skutkach działań antymuzułmańskich w Mjanmie. Mianowicie państwa UE miałyby wprowadzić sankcje karne wobec osób odpowiedzialnych za czystki etniczne w Mjanmie. Oprócz sankcji wobec zbrodniarzy w rezolucji zawarto przepis dotyczący zwiększenia embarga na broń nałożonego na Mjanmę. Parlament sugerował również, aby Rada Bezpieczeństwa ONZ nałożyła na Mjanmę całkowite embargo na broń²⁸.

Po wydarzeniach z 2017 r. głos zabrała również Rada UE. Podczas jej posiedzenia 26 lutego 2018 r. rozmawiano głównie o sytuacji w Mjanmie. Rada UE potępiła falę przemocy, jaka wystąpiła w Mjanmie, również ze strony ARSA. Dużą uwagę przywiązano do kwestii repatriacji Rohingjów. Rada UE podkreśliła wagę porozumień z 23 listopada 2017 r. i 16 stycznia 2018 r. dotyczących powrotu Rohingya z Bangladeszu do Mjanmy. Jednocześnie wzywała Mjanmę do stworzenia warunków do powrotu, pomocy materialnej dla repatriantów, uregulowania ich statusu prawnego oraz walki z dyskryminacją. UE zwróciła uwagę na brak rozwiązania kwestii kary dla winnych zbrodni na Rohingjach oraz na zaprzestanie współpracy z przedstawicielem ONZ ds. praw człowieka w Mjanmie. UE oraz państwa członkowskie zadeklarowały wsparcie w przemianach politycznych, społecznych i gospodarczych w Mjanmie. Rada przypomniała, że poszanowanie praw człowieka stanowi podstawę do zawierania bilateralnych umów, zwłaszcza w przypadku polityki handlowej UE oraz związanych z inicjatywą *EbA* (*Everything but Arms* – wszystko oprócz broni)²⁹.

Z danych Komisji Europejskiej z sierpnia 2018 r. wynika, że od 2007 r. UE przekazała ok. 87 mln euro na pomoc humanitarną dla muzułmanów ze stanu Arakan. W 2018 r. Unia sfinansowała projekty humanitarne o wartości 4 mln euro, dzięki którym zostały zaspokojone najważniejsze potrzeby uchodźców. Oprócz tego Unia zapewnia pomoc uchodźcom znajdującym się poza granicami Mjanmy np. w Bangladeszu. W 2018 r. przeznaczono blisko 36 mln euro na zorganizowanie opieki zdrowotnej oraz zapewnienie odpowiednich warunków sanitarnych dostarczenia żywności.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Myanmar/Burma – Council conclusions (26 February 2018)*, (2018), <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6418-2018-INIT/en/pdf>, 25.05.2019.

ności. UE zapewniła także środki na ratowanie życia nierejestrowanym uchodźcom Rohingjom w dzielnicy Cox Bazar w Bangladeszu, za pośrednictwem międzynarodowych organizacji pozarządowych i ONZ³⁰.

SANKCJE

Działania zbrojne prowadzone przez rząd i wojsko Mjanmy skierowane przeciwko mniejszości Rohingja niosą za sobą wiele konsekwencji nie tylko w regionie, ale również poza nim. Parlament Europejski oraz Rada UE zagroziły, że w przypadku łamania praw człowieka i braku zapewnienia podstawowej ochrony bezpieczeństwa ludzkiego zerwą kontakty z Mjanmą. UE przyznała Mjanmie w 2013 r. preferencje handlowe w ramach inicjatywy „wszystko oprócz broni” skierowanej do państw słabo rozwiniętych, zapewniającej bezcłowy przepływ towarów za wyjątkiem broni. Podczas rządów junty wojskowej Mjanma została wykluczona z jej realizacji. Po demokratycznych zmianach w 2013 r. UE wznowiła współpracę handlową z Mjanmą. Największą gałęzią przemysłu czerpiącą korzyści ze współpracy handlowej jest przemysł tekstylny. Ponad połowa tekstyliów eksportowana z Mjanmy trafia do UE. Według birmańskich związków zawodowych i stowarzyszeń pracodawców wycofanie preferencji handlowych przyznanych w ramach inicjatywy *EBA* miałoby poważny wpływ na sektor tekstylny. Groziłoby to ogromną stratą w zamówieniach, a tym samym dalszym zamykaniem fabryk i masowymi zwolnieniami³¹. Jak twierdzi Felix Heiduk, wycofanie preferencji handlowych dla Mjanmy może przynieść negatywne konsekwencje ekonomiczne, ponieważ setki tysięcy osób straci pracę, a taki stan nie wpłynie na decyzje wojska czy rządu, który do tej pory nie przejmował się narzucanymi sankcjami. Niekorzystne skutki odczuwają wyłącznie zwykli obywatele Mjanmy, którzy tracą pracę i prawdopodobnie będą musieli wyemigrować za granicę w celach zarobkowych³².

UE postanowiła nałożyć karę indywidualną na osoby, które dopuściły się czystek etnicznych. Siedmioro przedstawicieli policji wojskowej i straży granicznej, wobec których Unia nie miała wątpliwości co do popełnionych zbrodni przeciwko Rohingjom, zostało objętych sankcjami, które polegały głównie na zamrożeniu ich aktywów oraz zakazie podróżowania do UE³³.

³⁰ *The Rohingya crisis – ECHO FACTSHEET*, (2018), http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/rohingya_en.pdf, 26.05.2019.

³¹ F. Heiduk. (2018), *Myanmar, the Rohingya Crisis, and Further EU Sanctions*, „Stiftung Wissenschaft und Politik”, no. 52, s. 3-4.

³² *Ibidem*.

³³ *Myanmar/Burma: EU adds 7 military and border guard police officials responsible for human rights violations to sanctions list* (2018), <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/12/21/myanmar-burma-eu-adds-7-military-and-border-guard-police-officials-responsible-for-human-rights-violations-to-sanctions-list/>, 29.05.2019.

PODSUMOWANIE

Na kanwie przeprowadzonych badań można udowodnić słuszność stawianej hipotezy. Obecna polityka UE dotycząca Rohingjów opiera się głównie na pomocy humanitarnej. Dziesiątki milionów euro przeznaczane są na zapewnienie odpowiednich warunków życia dla uchodźców zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Należy podkreślić, że to tylko pomoc doraźna, a nie długoterminowa. Działania UE nie były wystarczające, aby wyplenić nienawiść wobec muzułmanów w Mjanmie, wprowadzić przemiany demokratyczne i respektowanie praw człowieka. Unia powinna przede wszystkim silnie oddziaływać na wojsko mjanmańskie. To w głównej mierze ono doprowadziło do wydarzeń, jakie miały miejsce w Arakanie w ciągu ostatnich kilku lat. Embargo na broń z UE jest niewystarczające, ponieważ nieoficjalnie mówi się o tym, że *Tatmadaw* kupuje broń od Chińskiej Republiki Ludowej. Nie wyciągnięto również żadnych konsekwencji wobec winnych zbrodni. Wynika to również stąd, że przedstawiciele organizacji zewnętrznych nie mogą przebywać w regionach, gdzie dochodziło do zbrodni, a co za tym idzie – nie mają dowodów ich popełnienia. UE powinna wywierać nacisk na rząd Mjanmy, aby ten wyraził zgodę na pobyt na tym terytorium niezależnych przedstawicieli, mogących pomóc w przeprowadzeniu bezstronnego procesu zbrodniarzy i morderców Rohingjów.

Warto jeszcze zwrócić uwagę na kwestie repatriacji uchodźców. Pomimo zawarcia porozumienia między rządem Bangladeszu i Mjanmy nie opracowano odpowiedniego planu i warunków do powrotu Rohingjów. Sytuacja prawna, społeczna i polityczna nie sprzyja powrotom Rohingjów do Arakanu. Do dziś nie uregulowano choćby kwestii ich obywatelstwa, a co za tym idzie – dalej uznaje się ich za bezpaństwowców bez jakichkolwiek praw. W tym przypadku UE powinna aktywnie działać i naciskać rząd Mjanmy na zmiany ustawodawstwa, co zapewniłoby Rohingjom podstawowe prawa. Oprócz tego UE musi wesprzeć Bangladesz, który przyjął setki tysięcy uchodźców, a sam jest państwem rozwijającym się. Bengalski rząd nie jest w stanie dłużej przyjmować tak licznej ludności z Mjanmy. Unia powinna zatem stworzyć plan relokacji migrantów do innych państw, aby odciążyć Bangladesz. Jednocześnie UE powinna przekazywać wsparcie finansowe oraz wiedzę i doświadczenie w rozwiązywaniu kryzysów uchodźczych.

Mirosław Jaremba, doktorant na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (mirjar@amu.edu.pl).

Słowa kluczowe: Bamarowie, konflikt, Rohingya, uchodźcy

Keywords: Bamars, conflict, Rohingya, refugees

ABSTRACT

The purpose of the article is to analyse the activities of the European Union aimed at resolving the conflict in Myanmar and helping the Rohingya refugees. In turn, the research problem are the activities that the European Union has undertaken to resolve the difficult situation of the Rohingya people. The conflict between the Buddhist Bamar people and the Muslim Rohingya people is escalating. Since the overthrow of the military junta and the introduction of democratic rule (since 2011), the anti-Muslim sentiments have intensified, which has led to regular attacks on the Muslim ethnic minority. Hundreds of thousands of Rohingya people had fled from Myanmar to the neighbouring countries in search of help and security. The refugee crisis that has arisen from the events of 2011 is a challenge for the international community. The European Union is one of the actors at the stage of international relations that has drawn attention to this problem.

The following research hypothesis has been adopted: the European Union's efforts to resolve the conflict between the Bamar people and the Rohingya people in Myanmar are insufficient.

Two methods of research were primarily used to verify this hypothesis. One of them is the genetic method and the other is the institutional-legal method.

NASZE WYDAWNICTWA

INSTYTUT ZACHODNI

ul. Mostowa 27, 61-854 Poznań

tel. +61 852 28 54

fax +61 852 49 05

e-mail: wydawnictwo@iz.poznan.pl

Bogumił Rudawski

Grabież mienia w Kraju Warty 1939-1945. Działalność Urzędu Powierniczego w Poznaniu

Instytut Zachodni

Poznań 2018

ISBN 978-83-61736-77-6

ISSN 0860-2913

281 ss., fotografie

Aneks z wykazem firm skonfiskowanych przez Urząd Powierniczy w Poznaniu

Streszczenie w języku angielskim

Autor korzystając z ogromnej bazy źródłowej zgromadzonej podczas kwerendy w archiwach państwowych w Polsce i w Niemczech przedstawia zjawisko grabieży mienia, „które było powszechnym doświadczeniem wojennej rzeczywistości lat 1939-1945 w Polsce. Grabież trwała nieustannie przez cały okres okupacji i była zaplanowanym elementem niszczenia egzystencji ludzi. Już od początku okupacji nakładano na obywateli polskich różne ograniczenia majątkowe oraz zajmowano ich mienie na drodze rekwizycji i konfiskat. Grabież mienia w Kraju Warty, podobnie jak na całym obszarze Polski zajętej przez III Rzeszę, miała charakter masowy i przybrała dwie zasadnicze formy – rabunku pozainstytucjonalnego, w którym aktywni byli przez cały okres okupacji niemieccy funkcjonariusze oraz niemieccy cywile oraz grabieży oficjalnej, ujętej w struktury organizacyjne. Bardziej dotkliwa okazała się ta druga forma wywłaszczeń dokonywana przez specjalnie w tym celu ustanowione instytucje niemieckiej administracji państwowej, które organizowały i przeprowadzały konfiskaty majątku Polaków. Spośród nich najważniejszą instytucją był Główny Urząd Powierniczy Wschód (Haupttreuhandstelle Ost, HTO), który objął swym działaniem polskie ziemie inkorporowane do Niemiec oraz częściowo Rzeszę Niemiecką. HTO posiadał sieć ekspozytur – Urzędów Powierniczych, które działały w poszczególnych jednostkach ziem wcielonych. Dla Kraju Warty ustanowiono Urząd Powierniczy w Poznaniu (Treuhandstelle Posen) wraz z filią w Łodzi.

Grabieżcza polityka administracji powierniczej spowodowała zupełne zniszczenie podstaw gospodarki prywatnej i przedwojennej struktury własnościowej. Bezwzględna gospodarcza eksploatacja objęła wszystkie dziedziny życia społeczno-gospodarczego i zrujnowała w wysokim stopniu polski dorobek narodowy oraz prywatny większości polskich rodzin. Do szkód materialnych należy dodać szkody moralne. Polacy wykluczeni z uczestnictwa w życiu politycznym, kulturalnym i gospodarczym byli wykorzystywani w niemieckich przedsiębiorstwach jako tania siła robocza.